

Т. В. Воробйова

**Волинський національний університет
імені Лесі Українки**

**ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО І МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ
В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ
(ПСИХОЛОГІЧНИЙ ТА МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТИ)**

В статті аналізується стан вивчення іноземної мови в сучасному дошкільному закладі та молодшому шкільному віці. В центрі уваги психологічні характеристики дітей, які належать до цих вікових груп та особливості організації навчальної діяльності дітей дошкільного та молодшого шкільного віку при вивченні англійської мови, а також умови, які забезпечують ефективність формування стійких мовленнєвих навичок на основі принципу наступності навчання. Особлива увага приділена технологіям психологічної підтримки дітей в процесі вивчення іноземної мови.

Ключові слова: психологічні характеристики, мовленнєва діяльність, організація навчальної діяльності, наступність, інтерактивні методи, ігрова спрямованість.

В статье анализируется проблема обучения иностранному языку в современном дошкольном учебном заведении и младшем школьном возрасте. В центре внимания психологические характеристики детей этих возрастных групп, а также особенности организации учебной деятельности детей дошкольного и младшего школьного возраста в процессе изучения английского языка. Раскрываются условия, обеспечивающие эффективность формирования устойчивых языковых навыков на основе принципа преемственности в обучении. Особое внимание обращается на использование технологий психологической поддержки детей в процессе обучения иностранному языку.

Ключевые слова: психологические характеристики, речевая деятельность, организация учебной деятельности, преемственность, интерактивные методы, игровая направленность.

Features of Learning Activities for Preschool and Primary School Age in the Process of Learning a Foreign Language (Psychological and Methodological Aspects).

The article deals with the problem of teaching foreign languages for young learners, both at the kindergartens and primary school. In the focus of attention are the psychological characteristics of young learners, belonging to those age groups. The article considers peculiarities of the studying process when learning foreign language at this age and the conditions necessary for providing effectiveness of language activities and development of the communicative skills. Special attention is paid to the ways of psychological support of the children to promote their progress in learning.

Key words: psychological characteristics, language activities, studying process, interactive methods, game activity.

Постановка проблеми. Підвищення ефективності дошкільної освіти в центрі уваги сучасних процесів реформування української системи освіти в цілому. Більшість учених педагогів вважають, що однією із перспектив розвитку дошкільної освіти є впровадження програм раннього вивчення іноземної мови як обов'язкового компонента загального навчального плану дитячих дошкільних закладів. Основною вимогою до таких програм має бути творчо-розвиваюча спрямованість. Ці позиції все частіше обговорюються на сторінках наукових журналів, засіданнях Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, вони стають предметом наукових досліджень сучасної педагогічної науки. Пріоритетним завданням на цьому шляху стає підготовка кваліфікованих спеціалістів у галузі дошкільної іншомовної освіти, здатних розробити ефективні навчальні програми вивчення іноземної мови у дошкільному закладі та вміло, професійно, ефективно реалізувати їх у практичній діяльності. Згідно вимог Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України щодо впровадження вивчення іноземної мови як обов'язкового елемента підготовки дітей до школи, метою новітніх програм повинно стати формування практичних навичок та умінь іншомовної мовленнєвої діяльності дітей у поєднанні з вирішенням завдань загального розвитку здібностей дітей цього віку.

Аналіз основних досліджень та публікацій з проблеми, що досліджується. Доцільність навчання дітей дошкільного віку іноземної мови обговорюється на сторінках наукових журналів, включається в порядок денний наукових конференцій та семінарів, обирається як тема дисертаційних досліджень.

Теоретичні засади проблеми розкрито у працях таких відомих вчених, як Л.С. Виготський, Г.С. Костюк, О.В. Запорожець, О.В. Скрипченко та інші.

М. Павлович, У. Вайнрайх, В. Плахотнік вбачають основу успішного оволодіння іноземною мовою у дошкільному віці у специфіці психофізіологічних можливостей дітей цього віку. Оволодіння іноземною мовою у дошкільному віці є найбільш ефективним і на думку таких дослідників як Е.І. Негневицька, В. Пенфілд, І. Вронська, Н. Агурова. Зокрема, важливим для висвітлення теми статті є монографія Пенфілда В. Та Робертса Л. «Мовлення та мозгові механізми», в якій вчені стверджують, що фізіологічна причина успіху навчання мови полягає в тому, що в цей період мозок дитини має особливу здатність до засвоєння мовленнєвих навичок, яка з віком зменшується.

Стратегія навчання іноземній мові із опорою на імітаційні здібності дитини розроблена такими відомими вченими як Т. Шкваріна, Т. Полонська, Пенні А. Фреппон, Дж. Мун та інші.

Цікавими для дослідження проблеми психологічної підтримки дітей-дошкільників у процесі вивчення іноземної мови, зокрема, засвоєння мови у конкретно-практичній пізнавальній діяльності з використанням системи навчально-комунікативних ігор є висновки таких дослідників, як О. Негневицька, О. Шахнарович, Н. Імедадзе, Н. Горлова, Т. Фадєєва.

Дослідження Л. Венгера, Г. Костюка, М. Лісної є надзвичайно важливими для вирішення проблеми індивідуальної готовності дитини до вивчення іноземної мови та психологічної готовності до навчання у початковій школі взагалі.

Сучасні наукові дослідження Л.А. Тарамонові, З. М. Істоміної, М.М. Поддякова вказують на необхідність створення розвивального предметного середовища як у дошкільному закладі, так і в початковій школі, функціонально моделюючи зміст дитячої діяльності, використовуючи різноманітні форми інтерактивного навчання.

Таким чином **метою** статті є виокремлення таких засобів та прийомів психологічної підтримки дошкільнят, які б забезпечили якісне вивчення іноземної мови у дошкільних закладах і в майбутньому полегшило б їх адаптацію до шкільної програми. Завданням статті є проаналізувати дотримання принципу наступності щодо методів і прийомів оволодіння пізнавальним та освітнім аспектами іншомовної компетенції дітьми дошкільного та молодшого шкільного віку.

Перш ніж розглянути особливості організації навчального процесу при вивченні іноземної мови дітьми дошкільного та молодшого шкільного віку з позицій наступності цього процесу, вважаємо за необхідне зупинитися на психологічних особливостях дітей цих вікових груп.

Психологічний аспект проблеми розглядається нами з позицій того, **що** конкретно діти 5-6 та 7-8 років знають і вміють робити, реалізуючи свої потреби мовленнєвої діяльності. Іншими словами, ми проаналізуємо рівень їх мовленнєвої компетенції.

Багаточисельні дослідження вчених педагогів і психологів доводять, що між дітьми цих двох вікових груп існують досить вагомні відмінності. Британський філософ Джон Стюарт Мілл почав вивчати грецьку мову у віці 3-х років. Без сумніву, Джон С. Мілл не був пересічною дитиною. В центрі нашої уваги середня дитина з відповідно середнім рівнем сформованості мовленнєвої компетенції. Навряд чи можливо сверджувати, що усі діти у 5, 6, 7 чи 8 років вміють чи знають чітко визначений об'єм інформації.

Деякі діти розвиваються раніше і швидше, інші – пізніше і повільніше. Проте, можливо і необхідно виокремити певні загальні характеристики, які слід брати до уваги у навчальному процесі. У нашому випадку ми

зупинимося на тих характеристиках, які є релевантними до навчання іноземній мові.

Отже, що вміють діти 5-7 років в плані мовленнєвої діяльності:

- коментувати те, що вони роблять;
- розповісти про те, що вони зробили або почули;
- сперечатися та аргументувати чому вони так думають;
- використовувати свою яскраву, живу уяву;
- використовувати широкий інтонаційний спектр рідної мови.

У цьому віці діти вже усвідомлюють, що навколишній світ керується певними правилами, законами. Вони можуть не розуміти ці правила, проте знають, що їх слід дотримуватися. Діти 5-6 річного віку розуміють ситуацію швидше, ніж мову, яка в цих ситуаціях звучить. «Фізичний» світ домінує і діти є дуже логічними у своїх діях і висловлюваннях. Їм дуже важко зрозуміти різницю між реальним світом та уявним, фантастичним.

Часто кажуть, що діти-шестирічки переважно егоцентричні. Вони не сприймають речі з точки зору когось іншого, незавжди розуміють про що говорять дорослі, проте зрідка уточнюють, а частіше роблять вигляд, що розуміють, але тлумачать це по-своєму. У цьому віці малюки дуже позитивно і з великим ентузіазмом навчаються, тому важливо заохочувати їх похвалою, щоб підтримати цей ентузіазм.

Загальна характеристика дітей молодшого шкільного віку (7-8 років):

- сформовані базові поняття, своя точка зору про оточуючий світ;
- постійно задають питання;
- можуть самостійно приймати рішення щодо свого навчання;
- чітко знають що їм подобається, а що не подобається;
- здатні працювати в колективі, можуть вчитися від інших;
- свідомо користуються рідною мовою, дотримуючись синтаксичних правил;
- здатні узагальнювати та систематизувати.

Ці загальні характеристики мовленнєвого розвитку дітей мають багато спільних позицій щодо навчання як рідної, так і іноземної мови. Звичайно, неможливо запропонувати якусь універсальну модель вивчення іноземної мови у цьому віці. Багато залежить від соціально-емоційних факторів кожного учня, його індивідуальних особливостей розвитку.

Отже, яким чином вище проаналізовані вікові характеристики розвитку мовленнєвих здібностей дітей можуть бути корисними для організації навчальної діяльності з вивчення іноземної мови?

Діти на шостому році життя легко засвоюють звукову форму слова з їх добре розвинутою здатністю до імітації. Іншомовні слова, які вивчаються слід обов'язково супроводжувати іншими «ключами» до рогадки значення. Це – міміка обличчя, жести, рухи, відчуття. З часом, у початковій школі, коли учні почнуть читати і писати, таких ключів до розуміння значення ставатиме менше, оскільки ці види мовленнєвої діяльності (читання та письмо) сприятимуть свідомому засвоєнню мовних одиниць.

На початковому ранньому етапі вчитель використовує велику кількість наочності, предмети, які оточують дітей у класній кімнаті. Вчитель повинен демонструвати те, що він хоче, щоб діти діти зробили (stand up, jump, run, sing, draw і т.п.).

Дуже ефективним на нашу думку, є такий вид навчальної діяльності як «play with the language» (мовленнєві забави). Це – складання віршиків, римування, каламбури. Діти-дошкільники та і молодші школяри, дуже люблять експериментувати зі словами та звуками: Let's go – pets go, blue eyes – blue pies.

Враховуючи той факт, що у дітей 5-6 років концентрація уваги, зосередженість на одному виді діяльності є дуже короткою, вчитель повинен подбати про різноманіття видів роботи на занятті, їх варіативність.

Більшість дітей люблять виконувати завдання у товаристві інших дітей, тому групові або парні види діяльності є набагато ефективнішими на цьому етапі.

Психологічна підтримка кожної дитини на ранньому етапі вивчення іноземної мови є запорукою успішності цього процесу у майбутньому. Найбільша відповідальність комфортної обстановки на занятті лежить на вчителеві, який повинен перш за все поважати особистість кожного і реально оцінювати, що кожен з них здатен зробити на своєму індивідуальному рівні. Діти в цьому віці дуже чутливі до щирості чи фальші, тому дуже важливо, щоб вони відчували, що вчитель їх любить усіх однаково, не виділяючи когось особливо. Вчитель повинен з терпінням вислуховувати усе, що дитина намагається сказати, і помилки також, пояснивши дітям, що усі роблять помилки, навіть дорослі, і, особливо, коли вчать нову мову.

Оскільки інтеракція і комунікація є визначальними у навчальному процесі при вивченні іноземної мови, дуже важливо навчити дітей простих, але важливих для спілкування англійських виразів, так званої classroom language. Чим раніше це зробити, тим ефективнішим буде процес спілкування.

Слід зазначити також, що надзвичайно важливим є створення мовного середовища на занятті вже на ранньому етапі. Вчитель повинен максимально багато говорити англійською, використовуючи міміку, жести та інші засоби, які він вважає доцільними, для полегшення розуміння того, що він говорить, адже у дітей протягом дня немає більше можливості чути нову мову за межами заняття. Мова має бути простою, проте природньою. Ми знаємо з досвіду, що маленькі діти здатні зрозуміти, що їм говорять, навіть якщо вони не розуміють значення окремих слів. Розуміючи таким чином той чи інший меседж, вони починають розуміти мову. Це є фундаментальною основою людського спілкування. Якщо добре розвинути у дітей ці здібності розуміння мови на ранньому етапі, то у початковій школі вони використовують цей досвід для засвоєння нової лексики або нових структур. В силу своїх психологічних особливостей діти майстерно використовують свій обмежений словниковий запас для осмисленої мовленнєвої діяльності. Цей феномен розглядається як інстинкт. Навіть ми, дорослі, коли користуємось іноземною мовою інколи, щоб порозумітися, просто утворюємо нові слова по аналогії з

тими, які знаємо, чи у відповідності до відомих нам граматичних структур і навіть викистовуємо рідну мову з іноземним акцентом.

Такі процеси «творчого мовлення» виникають у реальних комунікативних ситуаціях, або іншими словами, непередбачених, моментальних.

Навчання іноземної мови має базуватись на реальному житті, так стверджують дидакти. Але було б дуже шкода, якби ми, дбаючи про забезпечення зв'язку з дійсністю, проігнорували той факт, що для дітей реальність включає уявний світ та фантазії. Фантазії та уявне мислення є невід'ємною частиною поняття «бути дитиною». Наприклад, описуючи уявного монстра «with five legs, ten pink eyes and a very long tongue», діти використовують словосполучення, які б вони не використали, говорячи про речі або істоти у реальному житті. Перекомбінувавши знайомі слова та поняття щоб створити монстра, дитина підсвідомо актуалізує свої знання іноземної мови. Аналогічно, коли учень 7-8 років включає у перелік домашніх тварин (pets) динозавра, це є абсолютною нормою для його світу реалій в уяві. Вчитель повинен дуже чутливо реагувати на такі моменти, підтримувати та заохочувати учнів, а в жодному випадку не критикувати чи висміювати їх. Уява та фантазії є могутнім стимулом розвитку мовленнєвих здібностей, формування комунікативної компетенції. Вчитель повинен прагнути стимулювати творчу уяву молодших школярів і таким чином спонукати їх активно користуватися мовою, щоб поділитися своїми ідеями. Наприклад, вони можуть намалювати монстра, який живе на скелі. What does it eat? What does it look like? How old is it? Діти люблять поговорити і вони, без сумніву, захочуть розповісти своїм друзям про монстра, якого намалювали.

Це – найважливіший мотиватор, який сприяє активізації мовленнєвих навичок. Ефективно спілкуватись означає мати потребу у такому спілкуванні. Існує досить велике різноманіття засобів організувати навчальний процес так, щоб гармонійно поєднати реальну мовленнєву діяльність з

використанням досить обмеженого лексичного матеріалу, вивченого до цього. Наприклад, такий вид роботи на уроці як «describe and arrange activity». [7] Робота в парах: один учень розміщує на малюнку кімнати різні меблі, а його партнер, запитуючи Where is the chair? або Is the chair next to the door? розміщує ці меблі на своєму малюнку ідентично. Цей вид навчальної діяльності відкриває широкі можливості для розвитку образного мислення, фантазії і свободи уяви. Діти розміщують холодильники на даху, велосипед у ванній кімнаті, щоб заплутати партнерів своєю непередбачуваністю. В цьому і є сутність справжнього спілкування, де один із учасників володіє інформацією, яка необхідна для іншого. Обмежений лексичний матеріал (назви елементів меблів, декілька прикметників, тощо) повністю задовільняє ситуацію і дає дітям відчуття задоволення від того, що вони можуть реально спілкуватися іноземною мовою.

Наступним важливим інтерактивним видом початкової діяльності як у молодшому шкільному віці, так і у дошкільному, можна назвати «guessing activity» (Згадайся!). [7] Цей вид навчальної діяльності забезпечує свідоме тренування і засвоєння будь-якої фрази чи слів, які вивчаються. Наприклад, вчитель показує групі п'ять карточок із зображеннями різних місць (парк, школа, супермаркет, бібліотека, тощо). Діти вже з цими словами, практикували їх вимову з вчителем. Вчитель віддає усі карточки одному учневі, який тримає їх так, що інші діти не можуть побачити, яка з карточок зверху колоди. Далі вчитель розпочинає guessing activity (вгадування).

Вчитель: Are you going to the library?

Учень: No.

Вчитель: Are you going to the park?

Учень: No.

Інші учні включаються в процес вгадування. Той, хто вгадав, бере карточки, перемішує їх, і процедура розпочинається знову.

Висновки. Таким чином, глибоко проаналізувавши психологічні особливості дітей дошкільного віку, принцип наступності у навчанні

іноземної мови у початковій школі, а також особливості організації навчальної діяльності дітей цих вікових груп ми прийшли до висновку, що єдиним шляхом формування у дошкільників пізнавальних мотивів та інтересу до вивчення англійської мови є їх ігрова спрямованість. Лише такий підхід дає змогу зробити навчання таким, щоб іншомовний матеріал запам'ятовувався дитиною мимовільно і легко.

Мова вивчається через особисту діяльність дітей на заняттях, через спілкування вчителя і дітей та дітей між собою під керівництвом вчителя. Психологічна підтримка відіграє вирішальну роль на цьому етапі вивчення іноземної мови. Створення позитивного, емоційно-комфортного середовища, де кожен учасник є активним, унікальним, особливим, важливим, а не пасивним об'єктом навчання, здатним лише на механічне заучування матеріалу.

Активне або тривке засвоєння навчального матеріалу відбувається лише в тому випадку, коли учень проявляє пізнавальну та інтелектуальну активність. Лише за умов особистісно орієнтованого навчання можливо досягнути найбільших успіхів у формуванні стійких іншомовних мовленнєвих навичок, а принцип наступності дошкільної та початкової шкільної освіти є фасилітатором цього процесу, оскільки забезпечує наступність методів та прийомів роботи з дітьми з розвитку мовленнєвих здібностей. У молодшій початковій школі повинні бути створені умови для подальшого повноцінного розвитку здобутків дошкільного віку.[5]

Перспективи подальших пошуків. Насамперед, окремого висвітлення на основі ретельного аналізу і систематизації потребує проблема підготовки фахівців з іноземної мови зі спеціалізацією: «вчитель англійської мови у дошкільному навчальному закладі». Одним із вагомих завдань є також розробка навчально-методичного забезпечення вивчення іноземної мови дошкільниками на основі нових концепцій та з урахуванням принципу наступності у навчанні старших дошкільників та молодших школярів.

Список використаної літератури:

1. Дмитренко Н. Шляхи підвищення ефективності навчання іноземної мови у дошкільних навчальних закладах України // Гуманізація навчально-виховного процесу. – Спецвипуск 4. Частина 1. – Слов'янськ, 2010. – С. 95–99.
2. Коломієць Н. А. Дидактичні засади застосування інтерактивних методів навчання молодших школярів : автореф. дис. ... канд. пед. наук. – К., 2010 – 20 с.
3. Матішак М.В. Варіативність форм навчальної діяльності учнів 6–7-річного віку : автореф. дис. ... канд. пед. наук. – К., 2008. – 19 с.
4. Пеинфилд В., Робертс Л. Речь и мозговые механизмы. – Л. : Медицина. – 1984 – 265с.
5. Савченко О. Початкова освіта має стати якісно новою // Дошкільне виховання. – 2001 – № 1. – С. 4–5.
6. Шкваріна Т. М. Методика навчання іноземної мови дошкільників : навч. посіб. – К. : Освіта України, 2007. – 300 с.
7. Shin J.K. Teaching English to Young Learners // EFL Skills Conference, the American University in Cairo. – 2007. – Vol. 44. – P. 2–13.